

Arvio toimintamallista: Vankilateatteri vapauttaa vangin roolista

Vankilateatteri on vapautumisvaiheessa olevien ja vapautuneiden vankien yhteisöteatteri, joka vahvistaa voimavaroja, avaa uusia rooleja elämässä ja vähentää ennakkoluuloja. Teatteria vetävät taiteen ammattilaiset.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja Euroopan sosiaalirahaston toimintalinjan 5 hankkeiden yhteistä Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Sisällys

Kehittäjä.....	2
Mallin kuvaus.....	2
Toimintaympäristö.....	2
Kohderyhmä ja asiakasymmärrys.....	2
Toimivuuden ja käyttöönoton ehdot.....	3
Miten vaikutukset syntyvät.....	3
Mallin arviointi.....	4
Osallisuuden toteutuminen mallissa.....	4
Toimintamalli lupaavana käytäntönä.....	5
Yhteenveto.....	6

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kehittäjä

Porttiteatteri ry.

Kehittäjän yhteyshenkilö: Tuija Minkkinen, Porttiteatterin taiteellinen suunnittelija, teatteri-pedagogi-ohjaaja, etunimi.sukunimi(a)porttiteatteri.fi

Samankaltaista toimintaa on kehitetty myös:

- Taittuu ry:n vankilateatteri

Mallin kuvaus

Vankilateatterin toiminnan ytimessä ovat rikollisen identiteetistä irrottautuminen, uusien vahvuuksien löytäminen sekä teatteriyhteisön kehittäminen.

Tutkimusten mukaan rikosten uusiminen on nopeinta heti vapautumisen jälkeisinä kuukausina, joten nivelvaiheen palvelujatkumojen onnistumisella on suuri merkitys uusintarikollisuuteen.

Julkisen esitystoimintansa ansiosta vankilateatteri vähentää lainrikkojiin kohdistuvaa leimaa ja tuo näkyviksi heidän oikeutensa yhdenvertaisina kansalaisina. Vankilateatteri ehkäisee näin myös uusintarikollisuutta, kun vapautuvien vankien on helpompi päästä osalliseksi yhteiskuntaan. Esitykset voidaan nähdä yhteiskunnallisina puheenvuoroina, joissa maailmaa tarkastellaan vankilasta vapautuvien henkilöiden silmin. Tavoitteena on tuottaa taiteellisesti korkeatasoista, kiinnostavaa teatteria.

Toimintaympäristö

Vankilateatterin toiminta sijoittuu vankilasta siviiliin siirtymisen kriittiseen nivelvaiheeseen.

Rikostaustaisia palvelevat päivätoimintakeskukset ja vankilat ovat tärkeitä kohderyhmän tavoittamisessa. Esimerkiksi Porttiteatteri ry:lla on laaja ja kasvava yhteistyöverkosto, johon kuuluu helsinkiläisiä kulttuuri-, sosiaali- ja terveystoimintakeskuksia sekä rikosseuraamusalan toimijoita.

Kohderyhmä ja asiakasymmärrys

Vankilateatteritoiminta on suunnattu vapautumisvaiheessa oleville vangeille tai vapautuneille henkilöille. Teatteritoimintaan osallistuvat ovat siis yhteiskunnallisesti hyvin haavoittuvassa asemassa.

Esimerkiksi Porttiteatteri ry:n esitystoiminnassa on vuosittain mukana 30–40 rikostaustaista esiintyjää. Lisäksi vuosittain noin 100 rikostaustaista henkilöä osallistuu työpajatoimintaan avovankiloissa sekä muissa rikostaustaisia palvelevissa päivätoimintakeskuksissa.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Suuri yleisö on toiminnan kohderyhmää esitysten katsojana.

Esitysten yhteydessä pidetään seminaareja, ja rikosseuraamus- sekä sosiaali- ja terveysalan seminaareissa pidetään esiintymisiä ja kokempuhevuoioja.

Toimivuuden ja käyttöönnoton ehdot

Vankilateatteri on vapautumisvaiheessa olevien ja jo vapautuneiden vankien yhteisöteatteri, jota vetävät taiteen ammattilaiset. Heidän lisäksi yhteisöön kuuluu vertaisohjaaja ja sosiaaliohjaaja.

Porttiteatteritoimintaan osallistutaan kaksi kertaa viikossa puolen vuoden ajan ja ryhmän toiminta huipentuu teatteriesitykseen. Ryhmän jäsenet päättävät yhdessä esityksen aiheen.

Vankilateatterin toiminnan ohjaaminen edellyttää vahvaa teatteripedagogista osaamista. Porttiteatterin toimintaan mukaan tulevien henkilöiden elämäntilanteet ovat usein haasteellisia ja vaikuttavat heidän osallistumismahdollisuuksiinsa. Sensitiivinen sosiaaliohjaus on sen vuoksi keskeinen osa toimintaa.

Ryhmän harjoitukset alkavat aina ajatusten ja tunteiden vaihtamisilla. Ryhmytyimis- ja luottamusharjoitteiden avulla osallistuja uskaltautuu liittymään osaksi ryhmää ja luottamus toisia ihmisiä kohtaan kohenee. Sitoutuminen turvalliseen, päihteettömään yhteisöön ja sen päämäärään luo kokempuksia yhteenkuuluvuudesta ja osallisuudesta sekä vahvistaa toimijuutta.

Toiminnassa tiedostetaan, että vankeusrangaistusta suorittavilla voi olla korkea kynnys osallistua uuteen toimintaan ja heikko motivaatio. Toimintaa voidaan tehdä tunnetuksi järjestämällä vankiloissa pienimuotoisia työpajoja, joissa pääsee tekemään erilaisia vuorovaikutteisia harjoituksia. Harjoituksissa on mahdollisuus kokeilla sopisiko teatteritoiminta itselle.

Vankilateatterissa voi toimia myös vapaaehtoisena, vertaistoimijana tai kokempuasiantuntijana. Vapaaehtoisena voivat toimia myös muut kuin rikostaustaiset.

Miten vaikutukset syntyvät

Rikostaustaiset osallistujat pystyvät teatterin kautta kertomaan turvallisessa yhteisöissä ohjatusti kokempuksistaan, jotka saattavat olla hyvinkin traumaattisia. Tämä opettaa kielteisen tunteiden ja reaktioiden hallitsemista ja antaa mahdollisuuden uusien käyttäytymismallien kehittymiselle. Esiintyminen voi parhaimmillaan johtaa lainrikkojataustasta irrottautumiseen. Uusien roolien omaksuminen sekä myönteisempien luonteenpiirteiden vahvistaminen helpottuu.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Tutkimusten mukaan edellä mainitut asiat vaikuttavat siihen, että vangit ovat kykeneväisempiä oppimaan uusia, myönteisiä rooleja. Ilmaisuharjoitteiden myötä osallistuja huomaa itsessä ja toisissa uusia puolia, oppii asettautumaan myös toisen asemaan ja empatiakyky paranee. Refleksiivisen työtteen myötä osallistuja oppii tarkastelemaan omia ja toisten ajatusmalleja kriittisesti ja turvallisuuden tunne vahvistuu.

”Porttiteatterista olen saanut paljon merkityksiä. Esimerkiksi hyvä tunnelma ja hyvä olo, hyviä onnistumisen kokemuksia. Minulla tulee tosi paljon merkityksiä ja se tarkoittaa sitä, että on olemassa elämää. Meillä vangeillakin on oma elämä.”

– Porttiteatteri ry:n toimintaan osallistunut

”Porttiteatterin esitykset lisäävät ymmärrystä yhteisestä todellisuudestamme. Niiden syvä vaikuttavuus perustuu omat elämänvalintansa peliin laittavien esiintyjien aseistariisuvaan sitoutumiseen sekä metodin yleisen ihmisyyden puolesta kamppailevaan eetokseen.”

– Voima-lehti 04/2019

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Osallisuus omassa elämässä

Vankilateatteritoiminnan osallisuusvaikutukset perustuvat osallistujien mahdollisuuteen tulla nähdyksi ja sosiaalisten taitojen vahvistamiseen. Vankilateatteritoimintaa pyörittävässä helsinkiläisessä Porttiteatterissa jokainen osallistuja nähdään omana itsenään eikä rikoksentekijänä. Osallistujat peilaavat omaa tarinaansa suhteessa ympäröivään yhteisöön. Kannustava vuorovaikutus on tärkeässä asemassa luottamuksen syntymisessä. Teatteritoiminta tarjoaa paikan jäsentää omia tunteita ja ajatuksia.

Teatteritoiminta tarjoaa rikostaustaisille ihmisille mahdollisuuksia kokea onnistumisia ja kokemuksia mielekkästä elämästä. Mielekäs toiminta ja luottamukseen perustuva ryhmähenki tukevat uudenlaisen minäkuvan rakentumista. Opinnäytetyön mukaan Porttiteatterin toiminta on muuttanut osallistujien kokemusta ja käsityksiä itsestä myönteisemmäksi, lisäten samalla henkistä hyvinvointia.

Työpajojen vetäminen vaatii pedagogista osaamista, sosiaalisia taitoja ja herkkyyttä tunnistaa ryhmän dynamiikka ja osallistujien toiveet. Työpajojen tarkoitus on madaltaa kynnystä osallistua ryhmän toimintaan ja luoda luottamusta toisiin ihmisiin. Vetäjän tehtävänä on aistia ryhmän tunnelmaa ja rakentaa samalla osallistujille sopivia harjoituksia. Refleksiivinen työote kannustaa osallistujia pohtimaan omia ajatusmalleja ja käyttäytymistä kriittisesti.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

Ryhmän harjoitukset alkavat aina ajatusten ja tunteiden vaihtamisilla. Se mahdollistaa omien tunteiden käsittelyn yhdessä ryhmän kanssa ja lisää ryhmän koheesiota ja tunnetta kuulumisesta porukkaan. Ryhmän jäsenet päättävät yhdessä esityksen aiheen. Opinnäytetyön mukaan ryhmäläiset kokivat vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta toiminnassa.

Toimintamallin vahvuus on siinä, että se antaa osallistujille paljon tilaa toteuttaa itseään ja ilmaista mielipiteitä ja ajatuksia. Tämä on tärkeää, jotta vankilataustaisen ihmisen identiteetti pääsee irrottautumaan rikollisen identiteetistä ja rakentumaan vankilan ulkopuolista elämää varten.

Teatteriesityksen valmistaminen on osallistujille positiivinen haaste ja taidonnäyte, mahdollisuus tulla nähdyksi uutta luovana ja osaavana henkilönä. Samanaikaisesti esitys on eräänlaista vuoropuhelua ja henkinen silta vankिताustaisten ihmisten ja yleisön välillä. Esitys voi vähentää vankिताustaisiin liitettyä stigmaa ja lisätä eri yhteiskuntaryhmien välistä ymmärrystä.

Uudenlaisen identiteetin rakentamisessa on tärkeää, että osallistujat tulevat määriteltyiksi myös teatterintekijöinä. Vankilateatterin esiintyjät osallistuvat yhteisen hyvän tuottamiseen tarjoamalla katsojille kulttuurielämyksen. Yleisön edessä näyttelijät todistavat itselleen sekä muille pystyvänsä esiintymään ja olemaan avoimia taustansa suhteen.

Helsinkiläisen Porttiteatterin ympärille on muodostunut yhteisö, joka koostuu Porttiteatterin entisistä ryhmäläisistä, opiskelijoista ja taiteen ammattilaisista. Porttiteatteri tarjoaa laajasti ja monipuolisesti mahdollisuuksia vapaaehtois- ja vertaistyöhön sekä kokemusasiantuntijatehtäviä ammattilaisen rinnalla niin yhteisöön kuuluville ja kuuluneille kuin sen ulkopuolella toimivillekin.

Julkisen esitystoiminnan tuloksena yleisön ymmärrys vankilasta vapautumiseen liittyvistä haasteista kasvaa. Lainrikkojan leima ja sen tuottama syrjäytyminen vähenevät. Sosiaalisen hyväksynnän saaminen vahvistaa yhteiskuntaan kiinnittymistä. Toiminnassa luodaan yhteisölle ja yksilöille mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, jolla vaikutetaan suuren yleisön asenteisiin julkisten teatteriesitysten kautta.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Tutkimusten mukaan rikosten uusiminen on nopeinta heti vapautumisen jälkeisinä kuukausina, joten nivelvaiheen palvelujatkumojen onnistumisella on suuri merkitys uusintarikollisuuteen. Siksi tätä toimintamallia tarvitaan.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kansallisteatterin kiertuenäyttämön toteuttama kiertue vuonna 2014 vankiloissa osoitti, että teatteritoiminnalla on paljon potentiaalia vankeusrangaistusta suorittavien hyvinvoinnin edistämiseksi. Porttiteatteri on toiminut vuodesta 2015 lähtien ja toimintaan osallistuneet ovat kokeneet toiminnan mielekkäänä.

Porttiteatterin toiminnasta on tehty muutamia laadullisia opinnäytetöitä. Tulokset kertovat, että Porttiteatteri-toiminnalla on myönteinen merkitys siihen osallistuneiden sosiaaliseen pääomaan, osallisuuden sekä toimintakyvyn- sekä toimijuuden muutoksiin. Toiminta vaikuttaa laajasti elämän eri osa-alueisiin, minäkuvaan sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan ylläpitoon.

Rahoittajat, kuten STEA, Suomen kulttuurirahasto sekä Helsingin kaupunki pitävät toimintaideaa hyvänä. Toiminnasta on tehty useita lehti- ja radiojuttuja ja lisäksi kolme opinnäytetöitä.

Ammattilaisvetoisessa toimintamallissa taiteellisen vetäjän tai ohjaajan ammattitaidolla on suuri merkitys. Ohjaajalta vaaditaan laaja-alaista osaamista monella eri alueella. Siksi mallin levittäminen ei ole helppoa.

Yhteenveto

Porttiteatterilla on jo laaja yhteistyöverkosto, johon kuuluu mm. Kriminaalihuollon tukisäätiö, Rikosseuraamuslaitos (RISE), Silta-valmennus ja Valo-valmennus, Suomen Kansallisteatteri ja Kalliolan setlementti. Verkosto mahdollistaa kohderyhmän tavoittamisen ja on tuki mahdollisessa toimintamallin levittämisessä. Porttiteatteri ry:n hallituksessa on laaja asiantuntijaosaaminen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

